

Nr 16

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner om ändring i kommunala vallagen, i vad gäller utseende av suppleant för landstingsman.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 46 i första kammaren av herr *Lundström* och nr 63 i andra kammaren av herr *Åhman* hemställes, att riksdagen för sin del måtte besluta om sådan ändring i kommunala vallagen att ny sammanräkning för utseende av suppleant för landstingsman skall kunna äga rum, därest plats i landstinget i annat fall skulle bli obesatt på grund av förfall för tidigare utsedda suppleanter, samt att utskottet måtte utarbeta härför erforderlig lagtext.

Beträffande motiveringen får utskottet, i den mån redogörelse icke lämnas i det följande, hänvisa till motionerna.

Gällande bestämmelser. Enligt kommunala vallagen gäller — med den lydelse denna lag skall ha enligt lagen med vissa bestämmelser om kommunala val för perioden 1959—1962 m. m. — för närvarande följande vid utseende av suppleant för landstingsman.

Sedan val av landstingsmän avslutats skall suppleanter utses sålunda, att för varje landstingsman inom det parti, för vilket han blivit vald, företages så många, dock minst två, nya sammanräkningar, som partiet erhållit platser. Har landstingsman fått sig tillerkänd plats från flera partier, anses han vald för det parti, från vilket plats först tilldelades honom (47 §). Har vid valet landstingsmän icke blivit till föreskrivet antal utsedda, anställs ofördröjligen nytt val för utseende av det felande antalet och av suppleanter. Är landstingsmän men ej suppleanter valda till erforderligt antal, skall vid valet bero (48 §).

Avgår landstingsman under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, inkallas enligt vad särskilt är stadgat till ordinarie landstingsman den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordningen bör i stället inträda (52 § 1 mom.). Avgår jämväl sådan utsedd landstingsman före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd, förfares på enahanda sätt, som nyss sagts (53 §). Finnes icke någon som enligt de sålunda givna bestämmelserna kan inträda i stället för avgången lands-

tingsman, skall platsen stå obesatt intill utgången av den tid, för vilken den avgångne varit vald (55 §).

Historik. Bestämmelserna om utseende av landstingsmän och suppleanter för dem var före kommunallagsreformen 1930, då kommunala vallagen infördes, intagna i lagen den 20 juni 1924 om landsting. Enligt den ursprungliga lydelsen av sagda lag skulle för landstingsman, vald för grupp, som endast tilldelats en plats, företagas två nya sammanräkningar samt för varje annan landstingsman en ny sammanräkning inom den grupp, för vilken han blivit vald. År 1926 ändrades bestämmelserna bl. a. på så sätt att inom varje parti, som tilldelats mer än en plats, skulle för utseende av suppleanter företagas så många sammanräkningar för varje ordinarie representant, som partiet erhållit platser. I samband med denna lagändring ifrågasatte en av remissinstanserna — länsstyrelsen i Kristianstads län — om det icke var lämpligt att, i det fall landstingsman avgått och hans suppleant inträtt, ny sammanräkning verkställdes för utseende av ytterligare en suppleant. Vid framläggandet av propositionen (nr 107/1926) med förslag till lagändringen uttalade departementschefen med anledning härav bl. a., att, om det endast gällde val av efterträdare, ett sådant tillvägagångssätt som det av länsstyrelsen föreslagna, liknande det vid val till första kammaren stadgade, givetvis kunde ifrågakomma, men att ett dylikt förfarande icke var lämpligt, då fråga var om suppleanter, vilka skulle stå till förfogande jämväl vid tillfälligt förfall för ledamot. De i landstingslagen intagna bestämmelserna angående utseende av suppleant för landstingsman blev sedermera med det innehåll de erhållit 1926 överförda till kommunala vallagen på sätt framgår av det föregående.

I motioner vid 1942 års riksdag (I: 111 av herrar Åkerberg och von Horn samt II: 160 av herrar Pettersson i Rosta och Brandt) hemställdes att riksdagen ville för sin del besluta sådan ändring av kommunala vallagen och landstingslagen att suppleant för landstingsman skulle utses på samma sätt som suppleant för kommunal-, municipal-, stads- och kyrkofullmäktig. Till stöd för motionerna åberopades ett fall som inträffat inom Örebro län efter landstingsmannavalet 1938. I det åsyftade fallet hade för en landstingsman, vald för visst parti, utsetts två suppleanter. Sedan den valde landstingsmannen och den ene av de båda suppleanterna avlidit hade den andre suppleanten inkallats att tjänstgöra såsom ordinarie ledamot men därvid av sagt sig uppdraget. Landstinget befriade emellertid icke denne suppleant från uppdraget. Hade så skett skulle platsen i landstinget för partiet i fråga kommit att stå obesatt under återstående mandattid.

I sitt utlåtande (nr 7/1942) över motionerna framhöll konstitutionsutskottet att det åberopade fallet utgjorde en ren undantagsföreteelse, då något liknande veterligen icke tidigare förekommit. Enligt utskottet skulle ej heller det åsyftade fallet behövt inträffa, om den spaltade valsedel, som

begagnats vid valet i fråga, å sedelns högra sida — alltså för suppleantvalet — upptagit icke ett utan två namn för vart och ett av de för själva landstingsmannavalet upptagna namnen. Det anförda exemplet fann utskottet icke utgöra tillräckligt stöd för en lagändring i motionernas syfte. Därest frågan om ändring av gällande bestämmelser angående utseende av landstingsmannasuppleanterna, vilka enligt utskottets mening alltjämt voro av behovet påkallade, skulle tagas under omprövning, fann utskottet detta böra ske i ett vidare sammanhang än det av motionärerna föreslagna. Utskottet hemställde därför, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Fem ledamöter i utskottet avgav reservation. Enligt reservanterna kunde det visserligen icke vara lämpligt att, på sätt motionärerna föreslagit, ersätta den för landstingen gällande ordningen med den som gällde för stadsfullmäktige och andra kommunala församlingar. Därigenom blev det nämligen omöjligt att vid opåräknade förfall för landstingsman snabbt inkalla annan i hans ställe. Men å andra sidan fann reservanterna den gällande ordningen otillfredsställande. Särskilt gällde detta enligt reservanterna i avseende på de partier, som i en valkrets endast besatt en eller två platser; för var och en av dessa landstingsmän utsågs då allenast två suppleanter, medan starkare partier ägde bättre möjligheter att säkerställa sig mot att en av deras platser blev tom. Olägenheterna fann reservanterna kunna i någon mån avhjälpas genom sådan ändring av kommunala vallagen att för varje landstingsman skulle utses minst tre — i stället för minst två — suppleanter.

Andra kammaren biföll utskottsmajoritetens hemställan. Vid behandlingen av utskottets utlåtande i första kammaren yrkade herr Herlitz jämte andra, att utlåtandet måtte visas åter till utskottet. Herr Herlitz framhöll därvid bl. a., att, därest så skedde, utskottet kunde överväga icke blott den lösning, som reservanterna i utskottet föreslagit, utan även möjligheten att bibehålla den gällande ordningen med minst två på förhand utsedda suppleanter men införa den föreskriften att, om det undantagsvis inträffade att de utsedda suppleanterna icke kunde tillträda platsen i landstinget, ny röstsammanräkning finge verkställas på sätt skedde vid fullmäktigvalen, då vald fullmäktig avgick. Första kammaren beslöt återförvisa det berörda utlåtandet till konstitutionsutskottet. Sedan utskottet i memorial (nr 8/1942) anhållit att kammaren måtte i ärendet fatta beslut, biföll emellertid även första kammaren utskottsmajoritetens hemställan att motionerna icke måtte föranleda någon åtgärd.

Motionerna. I förevarande motioner åberopas till stöd för desamma ett i Norrbottens län efter landstingsmannavalet 1954 inträffat fall, där en plats i landstinget kommit att vara obesatt, enär det icke funnits någon på förhand utsedd suppleant som kunnat tillträda platsen. Enligt motionärernas mening är det synnerligen angeläget att sådana ändringar före-

tages i gällande lagar, att situationer liknande det angivna fallet undvikas. Emellertid finner motionärerna det syfte böra beaktas, som den nuvarande ordningen har, nämligen att landstinget alltid skall kunna vara fulltaligt samlat. Denna synpunkt anser motionärerna icke ha samma styrka, när det gäller fullmäktigeförsamlingarna, vilka som regel sammanträder relativt ofta. Landstingsförsamlingarna däremot sammanträder normalt endast en gång varje år. Reglerna bör enligt motionärerna därför utformas så att det nuvarande systemet bibehålles, enligt vilket minst två suppleanter utses samtidigt med den ordinarie ledamoten, men att ny sammanräkning skall äga rum, därest platsen i annat fall skulle bli obesatt på grund av förfall för de på förhand utsedda suppleanterna.

Utskottet. Enligt vad utskottet inhämtat hade i det av motionärerna angivna fallet en för ett visst parti vid landstingsmannavalet 1954 inom Norrbottens län vald landstingsman avsagt sig sitt uppdrag samt av de två för landstingsmannen utsedda suppleanterna den ene avlidit och den andre avflyttat från länet. I anledning härav hade platsen efter den ordinarie ledamoten i landstinget kommit att stå obesatt under viss del av mandattiden. I likhet med motionärerna finner utskottet det synnerligen otillfredsställande att ett sådant fall som det nu angivna kan inträffa. Särskilt för partier, som endast erhållit en eller två platser i landsting — för var och en av dessa landstingsmän utses då allenast två suppleanter — föreligger med den nuvarande ordningen risk att genom dödsfall, sjukdom, avflyttning eller annan orsak sådan situation uppstår, att plats i landsting blir obesatt. Att en dylik situation medför stora olägenheter är uppenbart. Inträffar den då val till första kammaren skall äga rum kan förhållandet i fråga även inverka på utgången av detta val. Det anförda fallet i Norrbottens län och vad tidigare — såsom omförmålt i de vid 1942 års riksdag väckta motionerna — förekommit i Örebro län efter landstingsmannavalet 1938 motiverar under alla omständigheter en ändring av gällande bestämmelser så att dylika fall undvikas. Den föreliggande frågan synes lämpligen kunna utredas antingen inom vederbörande departement eller av 1955 års valutredning.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen i anledning av föreliggande motioner I: 46 och II: 63 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådan ändring i kommunala vallagen, att plats i landsting ej kommer att stå obesatt, då någon på förhand utsedd suppleant icke finnes som kan tillträda platsen.

Stockholm den 14 april 1959

På konstitutionsutskottets vägnar:

BENGT ELMGREN

Närvarande:

från första kammaren: herrar Elmgren, Damström, Ollén, Georg Pettersson, Torsten Andersson, Olsén*, Sveningsson, Lundström, Erik Olsson och Nils-Eric Gustafsson; samt

från andra kammaren: herrar Pettersson i Norregård, Norén, Spångberg, Magnusson i Tumhult, Jonsson i Haverö, Gustafsson i Bogla*, Bräconier, Bark, Hamrin och Gustafsson i Borås*.

* Ej närvarande vid justeringen.